

Meerjarenactieplan 2016-2018 bestuurlijke opgave duurzaamheid

Inhoudsopgave

Inleiding	02
Acties ambitie 1: Energieverbruik verminderen	03
Acties ambitie 2: Biodiversiteit vergroten	07
Acties ambitie 3: Milieukwaliteit (lucht en geluid) verbeteren	12
Acties ambitie 4: Klimaatbestendig maken van de stad	15
Acties ambitie 5: Afvalstromen verminderen	18
Raakvlakken tussen acties uit de planet-ambities	20
Acties ambitie 6: Groeien naar een duurzame organisatie	24
Prioriteitenlijst 2016-2018	26

Inleiding

“Duurzaamheid is geen keuze meer”. Deze quote tijdens het duurzaamheidscongres 2016 in Rijswijk omschrijft ook de urgentie die wij voelen. Voor ons gaat duurzaamheid over een aangename leefomgeving en de manieren waarop wij daar samen met onze inwoners, instellingen en bedrijven aan bouwen. Uit benchmarks blijkt alleen dat Rijswijk nog niet goed presteert op het gebied van duurzaamheid. In de gemeentelijke duurzaamheidsindex 2015 zijn alle 393 Nederlandse gemeenten met elkaar vergeleken en staat Rijswijk op plaats 371. Dit is zorgwekkend.

Om onze duurzaamheidsprestaties te verbeteren leggen wij komende jaren de focus op het verbeteren van de planet-kant van duurzaamheid. Dit omdat concrete resultaten op die planet-kant goed zichtbaar zijn voor onze omgeving en inspireren tot deelname van andere partners, zoals inwoners en bedrijven.

Binnen de planet-kant zien wij vijf ambities:.

- Energieverbruik verminderen
- Biodiversiteit vergroten
- Milieukwaliteit (lucht en geluid) verbeteren
- Klimaatbestendig maken van de stad
- Afvalstromen verminderen

In 2015 is met een nulmeting op deze ambities de huidige situatie en kansen voor verbetering in beeld gebracht. De resultaten van die nulmeting zijn in dit meerjarenactieplan verwerkt. Met acties is aangegeven waar de komende jaren kansen liggen om deze ambities te verwezenlijken. Ons uitgangspunt bij het oppakken van deze ambities is: “weten wat er moet, oppakken wanneer het kan”.

Onze organisatie

We willen het duurzaam handelen breed in onze organisatie verankeren. Als overheidsorganisatie zien wij onze voorbeeldfunctie ook op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Door het maken van duurzame afwegingen zullen onze planet-ambities beter tot uitvoering komen en zullen interne bedrijfsprocessen nog meer in lijn komen met maatschappelijk verantwoord ondernemen. Onze eigen inkoopcontracten en beleidsafwegingen nemen we de komende jaren onder de loep. Dat moet zowel in het stadhuis als in de stad zichtbaar worden, met zichtbare en concrete acties.

Gezamenlijke opdracht

Wij realiseren ons dat dit slechts een deel van de duurzame toekomst in Rijswijk is. Juist de aanpak door onze inwoners en partners is van groot belang. Zo ligt er in onze gemeente met relatief veel oudere woningen een belangrijke taak voor individuele woningeigenaren, VVE's en woningcorporaties. Ook hier geldt dat het geen keuze meer is om dit aan te pakken of niet: ‘nul op de meter’ wordt de norm, ook in Rijswijk.

Het verduurzamen van Rijswijk zien we dan ook als een brede en gezamenlijke verantwoordelijkheid, waarbij wij initiatieven kunnen samenbrengen, onderkennen en ondersteunen. Met het recent gelanceerde duurzaamheidsfonds willen we bijvoorbeeld duurzame initiatieven in en door onze stad stimuleren.

Dit meerjarenactieplan dient als basis voor de dialoog met onze omgeving. Wij geven onszelf hierbij de ruimte om acties op het juiste moment, samen met onze omgeving, te kunnen oppakken en uitvoeren.

Prioriteiten

Het meerjarenactieplan kadert formeel voor het eerst onze opdracht en geeft een beschrijving van de oplossingsrichtingen. De afgelopen periode hebben wij een eerste verkenning uitgevoerd naar onze prioriteiten. Deze verkenning heeft plaatsgevonden op basis van criteria als noodzaak,

uitvoering bestaand beleid, beschikbare middelen, draagvlak in de samenleving en uitvoerbaarheid. Alle prioriteiten staan als bijlage bij dit meerjarenactieplan opgenomen. De komende periode zullen we met name deze prioriteiten oppakken en samen met onze partners uitwerken. Wel laten we nadrukkelijk ruimte voor aanvullende acties of heroverweging op de prioriteiten. We willen namelijk de benoemde, of aanvullende, acties oppakken op het juiste moment, met het grootste draagvlak en spin-off.

De ambitie energieverbruik verminderen, wordt bereikt via de volgende invalshoeken:

- Stimuleren dat eigenaren, bewoners en huurders van bestaande woningen, nieuwe woningen en bedrijfsgebouwen energiebesparende maatregelen nemen;
- Het gebruik van duurzame energiebronnen (zoals zon, wind, water, biomassa, omgevingswarmte en geothermie) stimuleren, zodat het aandeel duurzame energie binnen het totale energiegebruik in Rijswijk toeneemt;
- Bevorderen van duurzame mobiliteit om naast het energieverbruik ook de CO₂-uitstoot te verminderen en de leefkwaliteit in de stad te verbeteren

Acties energieverbruik verminderen

1. Jaarlijks voor de particuliere huiseigenaren van twee Rijswijkse wijken een wijkgerichte energiebesparingscampagne organiseren. Op basis van de analyse van wijken wordt de volgorde van de wijken bepaald;
2. Financieren van duurzaamheidsleningen, zodat particuliere eigenaren bij SVn (Stimuleringsfonds Volkshuisvesting) een duurzaamheidslening af kunnen sluiten om energiebesparende maatregelen in- en aan hun woning te financieren. De bekendheid van het bestaan van het leningenfonds vergroten;
3. Met Energiesprong, innovatieve bouwpartijen en banken samenwerken om (in het kader van het landelijke project "Stroomversnelling) in Rijswijk komende jaren:
  - één Nul-op-de Meter VvE te realiseren;
  - één Nul op de Meter complex van een woningcorporatie te realiseren;
  - verbouwing/renovatie van bestaande particuliere woningen (uit 1950-1980) tot Nul-op-de-Meter-woning te stimuleren;
4. Particuliere huiseigenaren stimuleren om zich via het Regionaal Energieloket (website en de Woonwijzerwinkel) te laten adviseren over energiebesparing en mogelijkheden om de woning te verbeteren. Het energieloket biedt onafhankelijk advies en werkt met gespecialiseerde lokale/regionale bedrijven;
5. Na evaluatie herhalen van groepsaankoop zonnepanelen voor particuliere huiseigenaren;
6. Samen met Gemeente Den Haag en Platform 31 een aanpak ontwikkelen om (grotere) verenigingen van eigenaren te ondersteunen bij een transitie naar verduurzaming;
7. Samen met de VvE-Balie van de gemeente Den Haag wijkgerichte informatiebijeenkomsten (breder dan energie) organiseren om slapende vereniging van eigenaren te activeren;

Acties energieverbruik verminderen

8. Nieuwe prestatieafspraken maken met de woningcorporaties over duurzaamheid;
9. Samen met de woningcorporaties huurders enthousiasmeren voor energiebesparing in hun woningen;
10. Onderzoek met welke mogelijke (financiële) prikkels bij nieuwbouw duurzaam bouwen kan worden gestimuleerd en/of ondersteund;
11. Bij gebiedsontwikkeling en nieuwbouwprojecten duurzaam bouwen stimuleren, door vroegtijdig in het proces diverse instrumenten in te zetten zoals:
  - DPL- instrument (duurzaamheidsprofiel van een locatie). Een instrument om duurzaamheidsprofiel van een wijk (sterkten en zwakten) zichtbaar te maken;
  - GPR-instrument (Gebruikers Praktijk Richtlijn). Instrument om een gebouw (bestaande bouw, nieuwbouw of grootschalige renovatie) integraal op duurzaamheid te beoordelen;
12. Samen met de BBR en de Urbanisator informatie verstrekken over het energiefonds voor bedrijven;
13. Samen met de omgevingsdienst Haaglanden werken aan programma om bedrijven te ontzorgen bij het nemen van energiebesparende maatregelen;
14. Investeren in verschillende maatregelen om de gemeentelijke gebouwen (vastgoed) energiezuiniger te maken;
15. Samen met energiebedrijven de opzet van warmtenetten binnen Rijswijk stimuleren;
16. Inzet van reststroomwarmte binnen deelgebied het Haantje van RijswijkBuiten;
17. Samen met de andere MRDH-gemeenten de regionale “warmte koude atlas” (WKA) opzetten. De WKA geeft een regionaal overzicht van vraag en aanbod van energie en is een noodzakelijke stap om een regionale warmte infrastructuur te kunnen ontwikkelen;

Acties energieverbruik verminderen

18. Mobiliteit in Rijswijk met mix van maatregelen verduurzamen, zoals:

- verbeteren fietsnetwerk inclusief stallingen;
- verminderen barrièrewerking op looproutes;
- stimuleren autodelen, mobiliteitsmanagement en ketenmobiliteit;
- stimuleren gebruik van niet fossiele brandstof (elektrisch);
- vergroten bewustwording publiek over de effecten van verschillende manieren van reizen;

De ambitie biodiversiteit vergroten wordt bereikt via de volgende invalshoeken:

- Zorgen voor meer variatie in het stedelijk groen (openbaar en privé) en daarbij rekening te houden met de meerwaarde van groen voor vogels, insecten en andere dieren;
- Verbeteren kwaliteit van het openbaar groen en deze ook gebruiken om de stadsnatuur te ontwikkelen;
- Vergroten/behoud van de kwantiteit van het (openbaar) groen en deze ook inzetten voor natuurontwikkeling en klimaatverandering;

Acties biodiversiteit vergroten

19. Rijswijk klaar maken voor ondertekenen van het bijenconvenant in 2017 door als gemeente actief in te zetten op bij-vriendelijk handelen in de openbare ruimte. Ten behoeve van ondertekening te realiseren punten:

- Gemeentelijke onkruidbestrijding op een milieuvriendelijke manier uitvoeren;
- Als gemeente bij-vriendelijke gewasbescherming toepassen en afzien van het gebruik van neonicotinoïden en deze niet verhandelen;
- Samen met lokale afdelingen van IVN en/of KNVV en/of lokale imkers de actuele situatie van hiaten en kansen voor bloemen/ drachtplanten in het openbaar groen in beeld brengen. Om daarna met aanvullende inrichting en ecologisch groenbeheer actief bij te dragen aan de leefomstandigheden van bijen (zowel wilde bijen als honingbijen) in Rijswijk;
- Als gemeente bij-vriendelijk handelen uitdragen;

20. Structureel uitvoeren/toepassen van ecologisch beheer in het openbaar groen van (delen van) Rijswijk. Om zo de kansen voor natuurwaarden op lokaal niveau te vergroten en de (natuur)beleving en (natuur)kwaliteit van het groen te verbeteren;

21. Aanleg en beheer van bloemrijke bermen;

22. Aanleg en beheer van bloemrijke slootkanten/oeveren;

23. In het openbaar groen bij 1) inlopen van achterstallig onderhoud en 2) groenrenovatie en 3) aanleg van nieuw groen kwaliteit-/ belevingswaarden toevoegen door de aanplant van inheemse soorten die een meerwaarde hebben voor vogels, insecten of andere dieren (kleur-variatie, bloemrijke soorten en besdragende soorten);

24. Opstellen/uitvoeren van een groenonderhoudsplan voor Kruisvaarderspark. Tweeledig doel: aanwezige natuurwaarden noordkant versterken en tijdelijk natuur aan de zuidkant (oude sportvelden) realiseren;

25. In de openbare ruimte kwaliteit/belevingswaarden toevoegen. Door het toevoegen van inheemse soorten die meerwaarde hebben voor vogels, insecten of andere dieren (kleurvariatie, bloemrijke soorten en besdragende soorten):

- Bij herinrichtingsprojecten in de openbare ruimte;
- Bij het aanbrengen van verbeteringen in het bestaande parken en buurtgroen;
- Bij aanleg van kleinschalig groen;
- Bij aanpak kleine kansrijke plekken;

26. Realiseren van (onderdelen van) de natuurverbindingen (Groen-beleidsplan) uit de

natuurstructuur van Rijswijk;
27. Als pilot één echte plek voor natuurlijk spelen (zonder speeltoestellen) realiseren. Door de aanleg van deze plek ontstaat voor inwoners een goed referentiebeeld over natuurlijk spelen;
28. Bij nieuwe aanplant van straatbomen (incl. de vervanging van overlastbomen) zorgen voor meer soortenvariatie in het bomenbestand van Rijswijk;
29. Bij aanplant van bomen op specifieke/bijzondere locaties kiezen voor bijzondere soorten;
30. Bij (her)ontwikkeling van (bouw)locaties door projectontwikkelaar en/of gemeente de aanleg van groen voor natuurontwikkeling, verbetering van de leefomgeving en klimaatverandering stimuleren. Bijvoorbeeld aanplanten inheemse soorten, aanplant van bomen (=CO2 reducerend groen) en aanleg van groene daken en tuinen;

Acties biodiversiteit vergroten

31. “Operatie steenbreek voor Rijswijk “ van het ontsteden naar het vergroenen van de stad, door:
- 1) zelf versteende openbare ruimte te vergroenen;
  - 2) samen met het Hoogheemraadschap inwoners en ondernemers stimuleren om versteende tuinen en terreinen te vergroenen;
32. De aanleg van groene daken door bedrijven/particulieren stimuleren (eventueel in combinatie met zonnepanelen);
33. Aanleg van groene gevels door ondernemers op bedrijventerreinen stimuleren;
34. In samenwerking met Hoogheemraadschap aanleggen en beheren van natuurvriendelijke oevers en/of drijvende eilanden;
35. Bij gebiedsontwikkeling en bouwprojecten de TEEB-stad tool (The Economics of Ecosystems and Biodiversity) inzetten. Zo in beeld brengen dat groen-blauwe investeringen, baten opbrengen. Aan de daarvan gesprek voeren over:
- de effecten van groen/blauwe maatregelen op economie, leef-kwaliteit, klimaat, hittestress, energiebesparing, klimaatadaptatie, natuurwaarden en milieu;
  - de benodigde investeringen, de baten en de baathouders;
36. Als gemeente samen met bewoners en ondernemers de stadsnatuur versterken door het verbeteren van het leefklimaat voor de vogels, kleine dieren, vlinders, bijen, insecten in de stad.
- Enkele voorbeelden:
- het realiseren van nestgelegenheid/nestkasten/nestpannen (inclusief stimuleren natuurinclusief bouwen);
  - het plaatsen van een ooievaarspaal (bijv in Hoekpolderpark);
  - aanleg van nestgelegenheid voor oeverzwaluwen;
  - aanleg en beheer van bloemrijke bermen;
  - aanleg van natuurvriendelijke oevers of andere voorzieningen in watergang(en);
  - campagne natuurvriendelijk tuinieren gericht op inwoners met inzet van de Milieufederatie Zuid-Holland/ KNNV-tuinambassadeurs;

Acties biodiversiteit vergroten

37. Realisatie/aanleg van meer plekken met vaste planten (kleurvariatie, bloemrijke soorten), waaronder nieuwe plek(ken) gesponsord door derden;

38. Bij het stimuleren van groenadoptie in de openbare ruimte door inwoners (boomspiegels, geveltuinen, plantenbakken, groenstroken), extra aandacht voor beplantingskeuzen en natuurwaarden in de stad;

39. Beleving van het Rijswijkse groen door inwoners stimuleren met het realiseren van verschillende groene (wandel)routes, zoals:

- Hof van Delflandwandelroute door Rijswijk (2015);
- tekst van eerder beschreven “groene routes” weer toegankelijk maken en houden;
- nieuwe groene routes introduceren (bijvoorbeeld: bomenroute, landgoederenroute vanuit Duin-Horst-Weide; groene belevings-routes);

40. Samen met ondernemers in de plaspoelpolder het opwaarderen van minimaal één van de singels in de Plaspoelpolder;

41. Opstellen van groenbeheerplan(nen) voor al het groen in de stad, inclusief ecologisch beheer. Groenbeheerplan:

- geeft inzicht in streefbeelden en passende maatregelpakketten;
- geeft inzicht in onderhoudskwaliteit en financiële onderbouwing;
- beschrijft de organisatie van het beheer in groot en klein onderhoud, waardoor doelgericht en efficiënt onderhoud kan worden uitgevoerd;

42. Ontwikkelen gemeente dekkend monitoringssysteem voor stads-natuur;

De ambitie milieukwaliteit (lucht en geluid) verbeteren wordt bereikt via de volgende invalshoeken:

- verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving door maatregelen te nemen geluidshinder terugdringen en bijdragen aan een schonere en gezondere lucht;
- terugdringen van geluidshinder in woningen door het treffen van geluidreducerende maatregelen aan de bron;
- Luchtkwaliteit verbeteren door vervuilende vrachtauto's uit de stad te weren en schone, zuinige en stille vervoerswijzen te bevorderen;

Acties milieukwaliteit (lucht en geluid) verbeteren

43. Het (laten) uitvoeren van akoestisch onderzoek bij woningen die opgenomen zijn op de A-lijst en de B-lijst van de Wet geluidhinder om te bepalen of de woningen in aanmerking komen voor maatregelen. Het Bureau Sanering Verkeerslawaaai (BSV) heeft de A- en B-lijsten;
44. Woningeigenaren stimuleren van om hun woning te isoleren door bij een verbouwing geluidreducerende maatregelen treffen. Bijvoorbeeld gevelisolatie, dubbelglas etc;
45. Bij het ontwikkelen van ruimtelijke plannen de thema's "lucht" en "geluid" vroegtijdig in het proces meenemen. Om zo in de woonomgeving een schonere en gezondere luchtkwaliteit te kunnen bevorderen en geluidshinder te kunnen voorkomen;
46. Bij infrastructurele projecten geluid reducerende maatregelen nemen;
47. Terugdringen van verkeerslawaaai door waar het nodig blijkt uit (laten) voeren van geluidreducerende maatregelen zoals:
- gevelisolatie;
  - geluiddempend/geluid reducerend wegdek;
  - plaatsing raildempers;
  - geluidsschermen;
48. Lokale inrichtingsmaatregelen nemen om de luchtkwaliteit in Rijswijk te verbeteren, zoals:
- continueren van de milieuzone "Haagweg" (gebied tussen Burgemeester Elsenlaan, Vliet en stadgrenzen Voorburg en Den Haag);
49. Verminderen van het aantal autokilometers door alternatieve vervoerswijzen te verbeteren:
- optimaliseren van het openbaar vervoer van Rijswijk naar de omgeving;
  - verbeteren fietsnetwerk;
  - verbeteren wandelroutes door de stad;
  - stimuleren autodelen;
50. Gebruik van niet-fossiele brandstoffen (elektrisch rijden) stimuleren door:
- faciliteren aanleg van elektrische oplaadpunten in de gemeente;

Acties milieukwaliteit (lucht en geluid) verbeteren

51. Bij (her)ontwikkeling van bouwlocaties (door projectontwikkelaar) en wegreconstructies (door gemeente) maatregelen treffen om te zorgen dat de geluidbelasting van woningen, zorginstellingen en scholen niet toeneemt, zoals:
- bronmaatregelen bij infrastructuur (bijvoorbeeld: stil asfalt);
  - bronmaatregelen bij bedrijven (bijvoorbeeld: beperkte bestemming; slim situeren van laad- en losplaatsen);
  - overdrachtsmaatregelen (bijvoorbeeld: afschermdende gebouwen; geluidsschermen);
  - maatregelen bij de ontvanger (bijvoorbeeld: dove gevel bij woningen; aanbrengen gevelisolatie);

De ambitie klimaatbestendig maken van de stad wordt bereikt via de volgende invalshoeken:

- Aanpassingen doen in het watersysteem vanuit de gemeentelijke zorgtaken voor: inzamelen & transport van afvalwater; inzamelen & verwerking van hemelwater en aanpak/voorkomen van problemen met grondwater;
- Samen met het Hoogheemraadschap van Delfland de chemische en ecologische waterkwaliteit verbeteren, waardoor een betere biodiversiteit in het water wordt gerealiseerd;
- Zoeken naar ruimte voor water volgens het principe vasthouden-bergen-afvoeren, zodat wateroverlast, watertekort en hittestress kan worden verminderd en het leefklimaat in de stad kan worden verbeterd;

Acties klimaatbestendig maken van de stad

52. Bij planvorming en uitvoering van (her)inrichtingsprojecten in de openbare ruimte het 3Di-waterbeheer instrument inzetten. Dit instrument verkent knelpunten en oplossingen in de buitenruimte tav waterinzameling, watertransport, waterafvoer en waterverwerking. Nadelige effecten van klimaatverandering op de waterhuishouding (overstroming, wateroverlast, watercalamiteiten) kunnen zo tijdig worden gesignaleerd en voorkomen;

53. “Operatie steenbreek voor Rijswijk “het ontstenen van de stad, door:

1. zelf versteende openbare ruimte te vergroenen;
2. Samen met het Hoogheemraadschap de bewoners en ondernemers te stimuleren om maatregelen te nemen die wateroverlast verminderen en hittestress kunnen voorkomen. Onder ander door:
  - aanleg van groene daken;
  - aanleg van groene gevels
  - minder verharding of beter waterdoorlaatbare verharding in tuin/op perceel;
  - realisatie van wateropvang (reservoir, regenton);

54. Verminderen van de instroom van rioolvreemd water, zoals:

1. grondwater;
2. oppervlaktewater;
3. onbekende lozingen;
4. hemelwater;

55. Hoogheemraadschap helpen bij het verbeteren van de waterkwaliteit van het oppervlaktewater door aanvullende maatregelen te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren. De waterkwaliteit van het oppervlaktewater is taak van het Hoogheemraadschap Delfland, de gemeente kan ondersteunen met eigen maatregelen

56. Zwemwaterkwaliteit van het Wilhelminapark verbeteren, o.a. door:

1. waterstroming om te keren;
2. ganzenoverlast te verminderen;
3. bijvoeren vissen te beperken;

57. Emissiereductie van het schoonwaterriool door o.a.:

1. aantal foutaansluitingen te verminderen;
2. zuurstofgehalte in het water te verbeteren;

Acties klimaatbestendig maken van de stad

58. In samenwerking met Hoogheemraadschap van Delfland de ecologische waterkwaliteit verbeteren door:

- meerdere oevers om te vormen naar natuurvriendelijke oevers;
- ecologische verbindingen tussen waterpartijen te realiseren;
- sloten en oevers natuurvriendelijk te beheren;

59. Inrichten van vispaaiplaatsen;

60. Bij planvorming van nieuwbouw, renovatie en (her)inrichting van de stad als ontwerpuitgangspunten meenemen:

- de factor hitte;
- de factor dynamische grondwaterstanden;

61. Uitvoering van maatregelen om klimaatproblemen op te lossen combineren met de reguliere werkzaamheden van de gemeente;

62. De bewustwording over risico's van hittestress voor de gezondheid bij inwoners vergroten;

De ambitie afvalstromen verminderen wordt bereikt via de volgende invalshoeken:

- Verbeteren van de huishoudelijke afvalscheiding door burgers, door afval te laten scheiden in herbruikbare grondstoffen en niet herbruikbaar restafval;
- Te zorgen dat de inzamelvoorzieningen voor omgekeerd-afval-inzamelen op orde, voldoende aanwezig en laagdrempelig zijn;
- Door zwerfafval te voorkomen en op te ruimen, de hoeveelheid zwerfafval in de openbare ruimte verminderen;

Acties afvalstromen verminderen

63. Actieve communicatie naar inwoners om naast plastic ook metaal en drinkpakken te scheiden en bij de wijkcontainers in te leveren. Avalex is de trekker van de voorlichtingscampagne

64. Voorzieningen treffen om Metaal (blik) en Drankkartons (zuivel- en frisdrankpakken) samen met plastic (PMD) door Avalex te laten inzamelen:

- De minicontainers bij de huizen inzetten voor PMD inzameling;
- Herschikken van inzamelcontainers bij stapelbouw en hoogbouw om ook een PMD-container te kunnen plaatsen;

65. Verminderen van de service op het inzamelen van restafval bij grondgebonden woningen. Door de minirestafvalcontainers bij de huizen te vervangen door ondergrondse restafvalcontainers in de buurt.

66. Uitbreiden van het aantal minicontainers voor inzameling van papier en karton, zodat uiteindelijk ieder huishouden een minicontainer heeft;

67. Monitoren van de afvalstromen.

68. Samen met enthousiaste inwoners andere Rijswijkers stimuleren om met elkaar te zorgen dat het zwerfafval in Rijswijkse afneemt, oa. door:

- Wijken en scholen te stimuleren om mee te doen aan de Rijswijkse Week van Nederland Schoon;
- Uitlenen van de gemeentelijke schoonaanhanger aan inwoners en scholen om schoonmaakacties in wijken te ondersteunen

69. Afvalrace organiseren voor leerlingen van het basisonderwijs om meer te leren over afvalscheiding en spelenderwijs bewust te worden;

70. Onderzoeken van de mogelijkheden om in afvalbakken in openbare ruimte ook PMD en restafval te scheiden;

71. In de herfst bladkorven in de openbare ruimte plaatsen zodat inwoners gevallen blad in de wijk makkelijker kunnen opruimen;

Raakvlakken tussen acties uit de planet-ambities

Actie 18, 49 en 50 Raakvlak rond mobiliteit en autogebruik

- Mobiliteit in Rijswijk met mix van maatregelen verduurzamen, zoals:
  - verbeteren fietsnetwerk inclusief stallingen;
  - verminderen barrièrewerking op looproutes;
  - stimuleren autodelen, mobiliteitsmanagement en ketenmobiliteit;
  - stimuleren gebruik van niet fossiele brandstof (elektrisch);
  - vergroten bewustwording publiek over de effecten van verschillende manieren van reizen;
- Verminderen van het aantal autokilometers door alternatieve vervoerswijzen te verbeteren:
  - optimaliseren van het openbaar vervoer van Rijswijk naar de omgeving;
  - verbeteren fietsnetwerk;
  - verbeteren wandelroutes door de stad;
  - stimuleren autodelen;
- Gebruik van niet-fossiele brandstoffen (elektrisch rijden) stimuleren door:
  - faciliteren aanleg van elektrische oplaadpunten in de gemeente;

Actie 22, 34 en 59 Raakvlak rond natuurvriendelijke oevers en waterkwaliteit

- Aanleg en beheer van bloemrijke slootkanten/oevers;
- In samenwerking met Hoogheemraadschap aanleggen en beheren van natuurvriendelijke oevers en/of drijvende eilanden;
- In samenwerking met Hoogheemraadschap van Delfland de ecologische waterkwaliteit verbeteren door:
  - meerdere oevers om te vormen naar natuurvriendelijke oevers;
  - ecologische verbindingen tussen waterpartijen te realiseren;
  - sloten en oevers natuurvriendelijk te beheren

Actie 11, 30, 35, 45, 51, 52 en 60 Raakvlak rond gebiedsontwikkeling, (her)ontwikkeling, bouwprojecten en (her)inrichtingsprojecten e.d.

- Bij gebiedsontwikkeling en nieuwbouwprojecten duurzaam bouwen stimuleren, door vroegtijdig in het proces diverse instrumenten in te zetten zoals:
  - DPL- instrument (duurzaamheidsprofiel van een locatie). Een instrument om duurzaamheidsprofiel van een wijk (sterkten en zwakten) zichtbaar te maken;
  - GPR-instrument (Gebruikers Praktijk Richtlijn); Instrument om een gebouw (bestaande bouw, nieuwbouw of grootschalige renovatie) integraal op duurzaamheid te beoordelen;
- Bij (her)ontwikkeling van (bouw)locaties door projectontwikkelaar en/of gemeente de aanleg van groen voor natuurontwikkeling, verbetering van de leefomgeving en klimaatverandering stimuleren. Bijvoorbeeld aanplanten inheemse soorten, aanplant van bomen (=CO2 reducerend groen) en aanleg van groene daken en tuinen;
- Bij gebiedsontwikkeling en bouwprojecten de TEEB-stad tool (The Economics of Ecosystems and Biodiversity) inzetten. Zo in beeld brengen dat groen-blaauwe investeringen, baten opbrengen. Aan de daarvan gesprek voeren over:
  - 1) de effecten van groen/blauwe maatregelen op economie, leefkwaliteit, klimaat, hittestress, energiebesparing, klimaatadaptatie, natuurwaarden en milieu;
  - 2) de benodigde investeringen, de baten en de baathouders;
- Bij het ontwikkelen van ruimtelijke plannen de thema's "lucht" en "geluid" vroegtijdig in het proces meenemen. Om zo in de woonomgeving een schonere en gezondere luchtkwaliteit te kunnen bevorderen en geluidshinder te kunnen voorkomen.
- Bij (her)ontwikkeling van bouwlocaties (door *projectontwikkelaar*) en wegereconstructies (door *gemeente*) maatregelen treffen om te zorgen dat de geluidbelasting van woningen, zorginstellingen en scholen niet toeneemt, zoals:
  - bronmaatregelen bij infrastructuur (bijvoorbeeld stil asfalt);
  - bronmaatregelen bij bedrijven (bijvoorbeeld: beperkte bestemming; slim situeren van laad- en losplaatsen);
  - overdrachtsmaatregelen (bijvoorbeeld: afschermdende gebouwen; geluidsschermen);
  - maatregelen bij de ontvanger (bijvoorbeeld: dove gevel bij woningen; aanbrengen gevelisolatie);
- Bij planvorming en uitvoering van (her)inrichtingsprojecten in de openbare ruimte het 3Di-waterbeheer instrument inzetten. Dit instrument verkent knelpunten en oplossingen in de buitenruimte tav waterinzameling, watertransport, waterafvoer en waterverwerking. Nadelige effecten van klimaatverandering op de waterhuishouding (overstroming, wateroverlast, watercalamiteiten) kunnen zo tijdig worden gesignaleerd en voorkomen;
- Bij planvorming van nieuwbouw, renovatie en (her)inrichting van de stad als ontwerpuitsgangspunten meenemen:
  - de factor hitte;
  - de factor dynamische grondwaterstanden;

Actie 31, 32, 33 en 53 Raakvlak rond ontstenen, vergroenen, hittestress en wateropvang:

- “Operatie steenbreek voor Rijswijk “ van het ontstenen naar het vergroenen van de stad, door:
  - 1) zelf versteende openbare ruimte te vergroenen;
  - 2) samen met het Hoogheemraadschap burgers en ondernemers stimuleren om versteende tuinen en terreinen te vergroenen;
- De aanleg van groene daken door bedrijven/particulieren stimuleren (eventueel in combinatie met zonnepanelen);
- Aanleg van groene gevels door ondernemers op bedrijventerreinen stimuleren;
- “Operatie steenbreek voor Rijswijk “het ontstenen van de stad, door:
  - 1) zelf versteende openbare ruimte te vergroenen;
  - 2) Samen met het Hoogheemraadschap de bewoners en ondernemers te stimuleren om maatregelen te nemen die wateroverlast verminderen en hittestress kunnen voorkomen. Onder andere door:
    - aanleg van groene daken;
    - aanleg van groene gevels;
    - minder verharding of beter waterdoorlaatbare verharding in tuin/op perceel;
    - realisatie van wateropvang (reservoir, regenton);;

De ambitie groeien naar een duurzame organisatie wordt bereikt via de volgende invalshoeken:

- Als organisatie duurzaamheid verankeren in zowel het beleid en de uitvoering als de uitgangspunten en afwegingen die worden gemaakt;
- Herkennen, faciliteren en stimuleren van initiatieven in de samenleving die bijdragen aan het realiseren van de duurzame ambities.

Acties groeien naar een duurzame organisatie

72. **Duurzaamheidsfonds:** Voorbereiden, uitwerken en instellen van een gemeentelijk duurzaamheidsfonds. Dit duurzaamheidsfonds is bedoeld om initiatieven uit de samenleving financieel te ondersteunen;

73. **Netwerken:** Initiëren/faciliteren van verschillende netwerken om daarmee het realiseren van de duurzame ambities door de samenleving in Rijswijk te activeren. Netwerken zijn belangrijk middel om kennis, ervaring, ambitie en vernieuwende ideeën samen te brengen.

74. **Duurzaamheidscongres:** op 19 mei 2016 wordt in Rijswijk een duurzaamheidcongres gehouden. Daar worden zowel de duurzame successen uit RijswijkBuiten gevierd als de duurzaamheidsambities van de gemeente Rijswijk gedeeld;

75. **Financiering duurzame ambities:**

- Onderzoek naar en uitwerken van het kapitaliseren van duurzame investeringen voor de lange termijn;
- Blijven onderzoeken van mogelijkheden voor externe aanvullende financiering (subsidies/fondsen);

76. **Realiseren van de vijf planet-ambities:** Door aanpassingen in de interne bedrijfsprocessen zorgen dat de vijf planet-ambities (energieverbruik verminderen, biodiversiteit vergroten, milieukwaliteit (lucht en kwaliteit) verbeteren, klimaatbestendig maken van de stad en afvalstromen verminderen) van het planidee tot aan de uitvoering worden meegenomen en meegewogen;

77. **Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO):** Bewustwording in de organisatie vergroten dat gemeente ook een voorbeeldfunctie heeft op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Dat MVO effect heeft op de werkzaamheden die worden verricht en de keuzes die worden gemaakt;

78. **Interne bedrijfsvoering:** duurzaamheid in brede zin (people, planet, profit) verinnerlijken in interne bedrijfsvoering processen rond facilitair, inkoop, personeelsbeleid, automatisering, planning en control en financiën

Prioriteitenlijst voor de jaren 2016-2018

1. Ambitie 'energieverbruik verminderen'

Prioriteit 1:

Wijkgerichte energiebesparingscampagne (onderdeel van actie 1):

- vooral gericht op particuliere eengezinswoningen, en beneden/boven woningen
- 4 wijken in 2 jaar

Argumenten:

- Om de bestaande woningvoorraad energiezuiniger te maken, zijn bewoners van de particuliere eengezinswoningen plus de beneden/boven woningen een belangrijke doelgroep. Woningen in Rijswijk zijn verantwoordelijk voor 30% van CO2 uitstoot
- Met dit project kan je een grotere groep bewoners bereiken (het is concreet, en laagdrempelig voor bewoners van de wijk)
- Aantal wijkverenigingen/bewonersorganisaties die eerder hebben meegedaan, gaven aan dat ze interesse hebben in een vervolgproject
- Het project past binnen doelstelling SER Energie akkoord, thema energiebesparing gebouwde omgeving.
- Project is een samenwerking tussen bewoners, bewonersorganisaties, gemeente en bedrijven. Het past binnen de participatie gedachte.

Resultaten:

- Bewoners in de 4 wijken zijn bewust van de maatregelen die ze kunnen nemen om woning energiezuiniger te maken d.m.v. informatiebijeenkomst en energieloket.
- Aantal bewoners nemen naar aanleiding van het project energiebesparende maatregelen in eigen woning (aantal afhankelijk van de investeringsbereidheid van de bewoners).

Prioriteit 2:

VvE-aanpak bestaande uit (onderdelen uit actie, 7, 6, 3 plus meer):

- Activeren van kleinere slapende VvE's (breder dan duurzaamheid) en helpen met verduurzamen, vooral gericht op VvE's in Oud-Rijswijk, Cromvliet en Bomenbuurt i.s.m. VvE Balie Den Haag
- Stroomversnelling Nul op de Meter VvE i.s.m. Platform 31 voor de grotere plus actievere VvE's.
- 'VvE's met Energie' om actieve/niet actieve VvE's te activeren op het gebied van energiebesparing in eigen VvE-complex
- Cursus studiegroep zonnestroom voor VvE's die interesse hebben voor zonnepanelen

Argumenten:

- Rijswijk telt 1199 VvE's. Om de bestaande woningvoorraad energiezuiniger te maken zijn de VvE's een belangrijke doelgroep, woningen in Rijswijk zijn verantwoordelijk voor 30% van CO2 uitstoot;
- Landelijk krijgen de VvE's veel meer aandacht de afgelopen jaren zoals o.a. de energiebesparingslening voor VvE's sinds 2015 en de Stroomversnelling Nul op de Meter VvE's;
- Met de VvE-aanpak kan je een grotere groep bewoners bereiken;

- Het project past binnen doelstelling SER Energie akkoord, thema energiebesparing gebouwde omgeving;

Resultaten:

- Kleinere VvE's in de wijken Oud-Rijswijk, Bomenbuurt en Cromvliet zijn geactiveerd en bewust van de energiebesparende maatregelen die ze kunnen nemen via informatiebijeenkomsten: 25 kleinere VvE's krijgen intensievere begeleiding;
- 1 Stroomversnelling VvE-project is gerealiseerd binnen Rijswijk;
- VvE's zijn bewust van de maatregelen die ze kunnen nemen om complex energiezuiniger te maken d.m.v. informatiebijeenkomsten: 25 VvE's krijgen intensievere begeleiding (of ze daadwerkelijk energiebesparende maatregelen nemen, is afhankelijk van investeringsbereidheid van de VvE's);
- 25 deelnemers (in 2016, 2017) hebben de cursus zonnestroom gevolgd waarmee de deelnemers handvatten krijgen hoe om te gaan bij de aanschaf van zonnepanelen;

Prioriteit 3

Kantoren aanpak energiebesparing i.s.m. ODH en aantal regiogemeenten (actie 13):

- De Wet milieubeheer verplicht bedrijven en instellingen om energiebesparende maatregelen die zich in vijf jaar of minder terugverdienen uit te voeren. In de praktijk blijkt dit instrument niet effectief omdat het bevoegd gezag niet actief handhaaft en bedrijven zich onvoldoende aangesproken voelen om met energiebesparing aan de slag te gaan. In het SER Energieakkoord zijn daarom afspraken gemaakt over een breed instrumentenpakket om de implementatie van deze energiebesparende maatregelen te versnellen;
- Eerst wortel en dan stok benadering: kantoren krijgen eerst een jaar de tijd om te voldoen aan de wettelijke eisen (hiervoor worden verschillende instrumenten ingezet zoals de MKB Energy Check up/ Energieprestatiekeur), daarna gaat de ODH actief handhaven hierop;
- Ongeveer 1000 kantoren binnen de regio worden actief benaderd voor de wortel benadering;

Argumenten:

- Rijswijk heeft een groot aantal kantoren. Kantoren in Rijswijk zijn verantwoordelijk voor 19% van CO₂-uitstoot, het is een belangrijke doelgroep voor realiseren van CO₂ doelstelling;
- Thema energiebesparing bij bedrijven heeft veel meer aandacht dankzij het SER Energieakkoord, er zijn ook verschillende hulpmiddelen/instrumenten ontwikkeld zoals de erkende maatregelenlijst en Energieprestatiekeur;
- Ook nieuwe regelgeving vanuit Europese Unie (Energie-Efficiency richtlijn)
- Bij de ODH heeft energiebesparing (handhaving) bij bedrijven ook meer prioriteit gekregen; de ODH heeft VNG subsidie gekregen om energiebesparing bij bedrijven te stimuleren;

Resultaten:

- Bedrijven binnen Plaspoelpolder zijn meer bewust van de energiebesparende maatregelen die ze kunnen nemen;
- Een groot aantal kantoren neemt n.a.v. project energiebesparende maatregelen;

2. Ambitie “biodiversiteit vergroten”

Prioriteit 1:

Operatie steenbreek voor Rijswijk van het ontstenen naar het vergroenen van de stad (actie 32, ook kunnen onderdelen van actie 33 en 34 daarin meelopen), door:

- zelf versteende openbare ruimte te vergroenen;
- samen met het Hoogheemraadschap 1) inwoners en 2) ondernemers te stimuleren om versteende tuinen en terreinen te vergroenen;

Argumenten:

- Draagvlak vanuit de samenleving bij diverse partijen die ook in Rijswijk actief zijn, zoals: Groenraad, AVN, KNNV/KNNV-Delfland; IVN; Groei&Bloei;
- Bestuurlijke draagvlak bij Hoogheemraad Houtzager van hoogheemraadschap van Delfland;
- Het dient meerdere doelen (klimaat, biodiversiteit, gezondheid);
- Steeds meer Landelijke aandacht en landelijke kennisuitwisseling;

Resultaten:

- Bewustwording in de samenleving dat te veel verharding een negatief effect heeft op het leefklimaat in de stad (minder biodiversiteit; wateroverlast hittestress);
- Bewustwording dat iedereen een bijdrage kan leveren met minder stenen en een meer groene inrichting van tuin en omgeving. Wat uitmondt in aanpak van particuliere tuinen en particuliere terreinen;
- Afspraken met coöperaties over vergroening van terreinen en afkoppelmogelijkheden regenwaterafvoer naar riool bij woningen;
- Ontstening van onze eigen openbare ruimte zowel grootschalig bij herinrichtingsprojecten als kleinschalig waar dat nu al kan;

Prioriteit 2:

Rijswijk klaar maken voor ondertekenen van het bijenconvenant (actie 19, en onderdelen van actie 20, 21 en 26) in 2017 door als gemeente actief in te zetten op bij-vriendelijk handelen in de openbare ruimte. Ten behoeve van ondertekening moet aan vier voorwaarden worden voldaan.

Actie ligt nu met name op punt:

- Samen met lokale afdelingen van IVN en/of KNNV en/of lokale imkers de actuele situatie van hiaten en kansen voor bloemen/ drachtplanten in het openbaar groen in beeld brengen. Om daarna met aanvullende inrichting en ecologisch groenbeheer actief bij te dragen aan de leefomstandigheden van bijen (zowel wilde bijen als honingbijen) in Rijswijk;

Argumenten:

- Draagvlak
- Logische vervolgstap op de niet-chemische onkruidbestrijding;
- Draagvlak vanuit de samenleving bij imkers, IVN-afdeling, KNNV-afdeling;
- Ook budget voor opgenomen in groenontwikkelingsprogramma;

Resultaten:

- Drachtplantenkaart (met hiaten) openbaar groen Rijswijk;
- Plan voor aanvullingen openbaar groen met drachtplanten;
- Uitvoering aanplant extra drachtplanten in openbaar groen;
- Beheerplan “bijen-groen”;

Prioriteit 3:

Verinnerlijken in bedrijfsprocessen (onderdeel van actie 76, ook onderdelen van actie 20 en 25 lopen hierin mee). Naar Natuurinclusief denken, werken en doen. Door aanpassingen in de interne bedrijfsprocessen zorgen dat de biodiversiteit vergroten van het planidee tot aan de uitvoering worden meegenomen en meegewogen;

Argumenten:

- borging van de bestuurlijke prioriteit van de wethouder op biodiversiteit;
- past binnen de geldende wet en regelgeving;
- past in landelijke ingezette koers van natuurinclusief werken (ministerie van EZ);
- dit is een belangrijke voorwaarde om deze ambitie voor elkaar te krijgen. Er zijn te veel projecten, plannen, processen waar nu gedurende het proces (voor zover dat dan nog mogelijk is) geprobeerd moeten worden zaken in te passen met vaak minimaal resultaat;

Resultaten:

- Afname van het aantal advies-uren die vragen vanuit plannen/projecten nu vergen;
- Minder negatieve effecten van plannen/projecten op het groen in de stad;
- Verhoging van de kwaliteit van het openbaar groen

3. Ambitie “milieukwaliteit verbeteren”

Prioriteit 1:

Bij het ontwikkelen van ruimtelijke plannen de thema’s “lucht” en “geluid” vroegtijdig in het proces meenemen (actie 45). Om zo in de woonomgeving een schonere en gezondere luchtkwaliteit te kunnen bevorderen en geluidshinder te kunnen voorkomen **en bij (her)ontwikkeling van bouwlocaties en wegconstructies maatregelen treffen om te zorgen dat de geluidbelasting van woningen, zorginstellingen en scholen niet toeneemt (actie 51).**

zoals

- bronmaatregelen bij infrastructuur (bijvoorbeeld: stil asfalt);
- bronmaatregelen bij bedrijven (bijvoorbeeld: beperkte bestemming; slim situeren van laad- en losplaatsen);
- overdrachtsmaatregelen (bijvoorbeeld: afschermdende gebouwen; geluidsschermen);
- maatregelen bij de ontvanger (bijvoorbeeld: dove gevel bij woningen; aanbrengen gevelisolatie);

Argumenten:

- Verbeteren leefomgevingskwaliteit;
- Er is budget beschikbaar voor bronmaatregelen;

Resultaten:

- De twee doelstellingen (beperken aantal geluidgehinderden en verbeteren luchtkwaliteit) verbinden aan het meerjaren uitvoeringsprogramma beheer en onderhoud wegen.
- Checklist milieu in ruimtelijke plannen;
- Versterken interne samenwerking tussen opgaven;
- Aantal geluidgehinderden met 15% reduceren door het treffen van bronmaatregelen.

Prioriteit 2:

Lokale inrichtingsmaatregelen nemen om de luchtkwaliteit in Rijswijk te verbeteren (actie 48), zoals:

- continueren van de milieuzone “Haagweg” (gebied tussen Burgemeester Elsenlaan, Vliet en stadgrenzen Voorburg en Den Haag);

Argumenten:

- Voldoen aan NSL maatregel;
- Budget beschikbaar;

Resultaten:

- Langs de wegen in Rijswijk geen overschrijding van de grenswaarden NO2 en PM10;

Prioriteit 3:

Duurzame mobiliteit in Rijswijk stimuleren (onderdelen van actie 50 en 18) door:

- verbeteren fietsnetwerk inclusief stallingen;
- verminderen barrièrewerking op looproutes;
- stimuleren autodelen, mobiliteitsmanagement en ketenmobiliteit;
- stimuleren gebruik van niet fossiele brandstof (elektrisch);
- vergroten bewustwording publiek over de effecten van verschillende manieren van reizen;
- faciliteren aanleg van elektrische oplaadpunten in de gemeente;

Argumenten:

- Versterkt de ambitie om een duurzame gemeente te worden;
- Er is budget beschikbaar, deels ook door private financiering ;

Resultaten:

- Stijging van het aantal elektrische oplaadpunten met 20% t.o.v. het basisjaar 2014.
- Stijging van het gebruik van ov en fiets.

4. Ambitie “klimaat bestendig maken van de stad”

Prioriteit 1:

“Operatie steenbreek voor Rijswijk “het ontstenen van de stad (actie 53)

door:

- Zelf versteende openbare ruimte te vergroenen;
- Samen met het Hoogheemraadschap de bewoners en ondernemers te stimuleren om maatregelen te nemen die wateroverlast verminderen en hittestress kunnen voorkomen. Onder andere door:
  - aanleg van groene daken;
  - aanleg van groene gevels
  - minder verharding of beter waterdoorlaatbare verharding in tuin/op perceel;
  - realisatie van wateropvang (reservoir, regenton);

Argumenten:

- Draagvlak vanuit de samenleving bij diverse partijen die ook in Rijswijk actief zijn, zoals: Platform Groen in Rijswijk, AVN, KNNV/KNNV-Delfland; IVN; Groei&Bloei;
- Bestuurlijk draagvlak bij Hoogheemraad Houtzager van Hoogheemraadschap van Delfland;
- Het dient meerdere doelen (klimaat, biodiversiteit, gezondheid);
- Steeds meer landelijke aandacht en landelijke kennisuitwisseling;

Resultaten:

- Bewustwording in de samenleving dat te veel verharding een negatief effect heeft op het leefklimaat in de stad (wateroverlast hittestress, minder biodiversiteit);
- Bewustwording dat iedereen een bijdrage kan leveren met minder stenen en een meer groene inrichting van tuin en omgeving. Wat uitmondt in aanpak van particuliere tuinen en particuliere terreinen;
- Afspraken met corporaties over vergroening van terreinen en afkoppelmogelijkheden regenwaterafvoer naar riool bij woningen;
- Ontstening van onze eigen openbare ruimte zowel grootschalig bij herinrichtingsprojecten als kleinschalig waar dat nu al kan;

Prioriteit 2:

Planvorming Klimaatadaptatie (onderdelen actie 52 en 60), onder andere met maatregelen voor:

- Tegengaan hittestress;
- Aanleg van groen en water in de stad;
- Zwemwater en grotere recreatiegebieden;
- Stimuleren maatregelen op gebouwniveau;
- Informeren van burgers over hittestress;
- Goede inzameling, transport en verwerking van water;
- In kaart brengen en monitoren van de wateropgave;
- Waterberging.

Argumenten:

- Er loopt al een goede samenwerking met buurgemeenten, Hoogheemraadschap van Delfland, veel projectontwikkelaars en de Steenbreekpartners;
- Uitwerking klimaatadaptatie volgt uit het RAS (Regionale klimaatAdaptatieStrategie). Het RAS is al door college vastgesteld. Daarbij is afgesproken dat "we" het oppakken;
- Er is draagvlak vanwege de recente overstromingen in Duitsland en Frankrijk;
- Er is samenhang met duurzame beheerplannen, duurzame inrichting, Steenbreek, biodiversiteit etc;
- Vanuit RAS is capaciteit beschikbaar, zit niet alleen in Duurzame Gemeente. Het bedrag van Duurzame Gemeente hoeft nu niet ingezet te worden.

Resultaat:

- Door het maken van een uitvoeringsplan met daarin het verwerken van beleid voor klimaatbestendige stad kunnen we de effecten van de maatregelen voor klimaatadaptatie beter inzichtelijk maken, monitoren en op elkaar en op andere werkzaamheden in de gemeente afstemmen.

5. Ambitie “afvalstromen verminderen”

Prioriteit 1:

Omgekeerd afval inzamelen invoeren, waarbij inwoners het restafval moeten wegbrengen en de overige stromen aan huis scheiden (acties 64, 65, 66).

Argumenten:

- De gemeente scoort momenteel slecht op hergebruik van afval (34%);
- Er is een landelijke tendens om andere manieren van afvalinzameling in te voeren;
- Met het invoeren van Omgekeerd Inzamelen bereikt de gemeente naar verwachting een kostenreductie door minder restafvalverbranding en meer inkomsten door gescheiden aanleveren van de grondstoffen;
- Het besluit om tot Omgekeerd inzamelen over te gaan is al genomen;
- Het grootste deel van de uitvoering ligt bij Avalex

Resultaten:

- In 2020 75% hergebruik en 100 kilo restafval per inwoner;

Prioriteit 2:

Onderzoeken van de mogelijkheden om in afvalbakken in openbare ruimte ook PMD van het resterende restafval te scheiden (actie 70);

Argumenten:

- Dit geeft invulling aan de voorbeeldfunctie van de gemeente;

Resultaten:

- Rapport en daarna mogelijk invoering.